

Česká memoárová literatura 20. století, knižní i časopisecká, je velmi rozsáhlá. S rozvojem této produkce (a vůbec s rozvojem literatury faktu) vzrůstala i pozornost literární vědy věnovaná memoárovému žánru. Zejména v posledních letech se poněkud rozmnožila odborná literatura vyrovnávající se s tímto okruhem písemnictví; objevují se dílčí studie zaměřené k pamětem, doslovy a předmluvy k otištěným memoárům a recenze memoárových knih, v nichž jsou uloženy některé kritické a teoretické postřehy, nemáme však zatím českou syntetickou marxisticky pojatou práci, která by shrnovala a utřídila dosavadní poznatky obsažené v naší i v zahraniční dostupné odborné literatuře a aplikovala je na konkrétní český poválečný vzpomínkový materiál.

Následující kapitoly o memoárové literatuře 20. století se snaží být příspěvkem k problematice české memoaristiky. Vycházejí především z českých a slovenských literárněvědných studií a článků. Kromě toho se soustřeďují na některé teoretické práce sovětských a polských badatelů, které jsou důležitým příspěvkem ke zkoumání vzpomínkové literatury jak v teoretické oblasti (z hlediska žánru, třídění, charakteristiky určujících znaků aj.), tak v oblasti literárněhistorické (konfrontace vzpomínek s realitou, pohled na memoárovou produkci v určitém konkrétním časovém průřezu nebo s určitou přesně vymezenou tematikou, sledování memoárů ve vývoji atd.). Tato literatura stojí na marxistických pozicích, posuzuje tedy materiál pod stejným zorným úhlem jako práce našich současných odborných pracovníků; kromě toho jsou nám tyto studie i metodologicky blízké.

Zkoumaná literatura předmětu je do jisté míry různorodá. Proto se v souvislosti s ní i v souvislosti s vlastní vzpomínkovou produkcí nabízí k řešení velmi mnoho otázek. Aby bylo možno soustředit se ve výkladech k nejpodstatnějším problémům, bylo třeba vymezit si úkol a ohraničit časově i obsahově vzpomínkový materiál, z něhož práce vychází.

Probíraný materiál je omezen časově na 20. století, zejména na dobu poválečnou. I takto soustředěná produkce je však velmi široká a tematicky rozmanitá; proto je práce zaměřena zejména na kategorii pamětí a vzpomínek, které mají vztah ke kulturnímu dění, zejména k literatuře, dále na memoáry, které se váží k naší kulturní historii, zachycují pokrokové tradice naší společnosti

a seznamují se závažnými osobnostmi politického, společenského a kulturního života, nebo které přesahují z literatury dokumentární do literatury krásné. Z těchto důvodů nejsou zkoumány paměti zaměřené úzce odborně (např. na specifické problémy historie výroby apod.), ani paměti sportovců a také ty vzpomínky, jejichž materiálová i formová kvalita je velmi nízká. Těchto svědectví je použito pouze na dokreslení obrazu tam, kde mohou posloužit jako reprezentanti určitého typu memoárového žánru nebo jako výchozí bod k objasnění některých závažnějších problémů. I takto vymezeným výběrem je možno postihnout všechny charakteristické a literárně i kulturně významné reprezentanty naší vzpomínkové literatury 20. století jak pokud jde o obsahovou stránku, tak pokud jde o formu a způsob zpracování látky.

Úkolem předkládané práce vycházející z uvedeného materiálu není zachycení syntetického pohledu na celou novodobou českou memoárovou produkci v průběhu jejího vývoje ani celistvý výklad teorie memoárového žánru. Jde o čtyři relativně samostatné studie, které si kladou za cíl ujasnit a upřesnit základní problematiku, aniž by byla zjednodušována její složitost: První kapitola se snaží shrnout dosavadní zkoumání o memoárové literatuře uložené v odborných studiích a pojednáních, doplnit je vlastními poznatky a aplikovat je na konkrétní český materiál. Druhá kapitola chce stanovit místo memoárů v rámci literatury, tj. zamyslet se nad memoáry z hlediska literárního žánru a v této souvislosti vymezit jejich vztah k literatuře dokumentární, k publicistice a především k literatuře krásné. Třetí kapitola se zamýšlí nad klasifikací české poválečné vzpomínkové literatury a určuje její nejproduktivnější typy. Čtvrtá kapitola zkoumá rozsah memoárové literatury 20. století a zjišťuje důvody jejího rozšíření. Jsou to tedy jednak úvahy zaměřené teoreticky, jednak úvahy zaměřené literárněhistoricky. Práce je doplněna výběrovým soupisem odborné literatury, zařazen však není soupis pramenů, protože je velmi rozsáhlý (více než 950 údajů) a měl by jen ilustrativní funkci; prameny, na nichž je problematika bezprostředně řešena, jsou uvedeny přímo v textu nebo v příslušných poznámkách.

Předloženou práci nepovažuji za uzavřenou. V dalším bádání bude třeba rozšířit zkoumání na memoárovou literaturu dřívějších období a poté problematiku syntetizovat a na tomto podkladě pak objasnit teorii memoárového žánru systematicky.

Články a studie, které jsem již o této problematice publikoval, zahrnují do výkladů. Jde zejména o tyto stati (jejich přesné bibliografické údaje jsou uvedeny ve výběrovém seznamu literatury): Avantgarda v pamětech; Zamýšlení nad dvěma studiemi o memoárové literatuře; Problematika třídění současné české memoárové literatury; K problematice poválečné české memoárové literatury; Některé otázky vztahu poválečné české memoárové literatury k literatuře krásné; Vzpomínky na založení a boje Komunistické strany Československa a jejich místo v české memoárové literatuře; Frekvence české poválečné memoárové literatury; Časové aspekty v memoárové literatuře. Nejde ovšem o mechanický souhrn dříve publikovaných statí; výklady jsou doplněny novým materiálem a podřízeny celkové koncepci práce, některé části jsou napsány pro knihu (např.

první kapitola, první část čtvrté kapitoly a některé pasáže z dalších kapitol), jiné nově přepracovány. Práce se tak snaží odpovídat na podstatné otázky určující stav a místo memoárové literatury v našem novodobém písemnictví.

Při zpracování tématu jsem se setkal s teoretickými problémy dosud nezpracovanými nebo zpracovanými jen okrajově. Za laskavou pomoc při jejich řešení a za odborné rady děkuji prof. dr. Josefu Hrabákovi, DrSc., prof. dr. Dušanu Jeřábkovi, CSc., prof. dr. Milanu Kopeckému, DrSc. a doc. dr. Karlu Palasovi, CSc. Poděkování patří také Miloši Voráčovi za zkolacionování citátů a za kontrolu bibliografických údajů.

